

2. kongres hrvatskih povjesničara, Hrvatska i Europa – integracije u povijesti, Pula, 29. rujna–3. listopada 2004.

U Puli je od 29. rujna do 3. listopada 2004. održan Drugi kongres hrvatskih povjesničara pod naslovom *Hrvatska i Europa – integracije u povijesti*. Organizator je bio Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, na čelu s predsjednikom Nevenom Budakom, a u suradnji s Filozofskim fakultetom u Puli Sveučilišta u Rijeci, dekan kojega je Robert Matijašić. Organizacijski odbor činili su Irena Benyovsky s Hrvatskoga instituta za povijest, Ivan Jurković i Marija Mogorović Crljenko s Filozofskoga fakulteta u Puli, Tajana Ujčić iz Državnoga arhiva u Pazinu i Elena Uljančić Vekić iz Zavičajnoga muzeja Poreštine. Ugled ovoga događaja potkrepljuje činjenica da se održavao pod visokim pokroviteljstvom Predsjednika Republike Hrvatske, a s obzirom na temu kongresa supokroviteljstvo je preuzelo, posve očekivano, Ministarstvo europskih integracija Republike Hrvatske.

Kongres je započeo u srijedu 29. rujna okruglim stolom na temu *Istarski prostor: poluotok, Jadran, Sredozemlje (Historiografska razmatranja od starih »horografija« do današnjih povjesničara)*. Pritom je Miroslav Bertoša, vodeći autoritet istarske historiografije, istaknuo potrebu novoga kritičkog objavljivanja i obrade istarskih horografa. Drugoga dana trajanja kongresa održan je još jedan okrugli stol na temu *Parlamentarna povijest s moderatorom Alexanderom Buczynskim*.

Slijedila su predavanja na plenarnoj sjednici. Nju je otvorio Robert Matijašić izlaganjem o staroj povijesti hrvatskih zemalja u europskim integracijskim procesima. Zaključio je da je i u starom vijeku hrvatski prostor bio sastavnim dijelom sredozemno-srednjoeuropskih kulturnih krugova, uvijek u intenzivnim doticajima sa susjedima, dok su ograničenja bila samo fizičke naravi.

Ranosrednjovjekovno razdoblje hrvatske povijesti obilježeno je odnosom prema dvama središtima najveće političke moći: Istočnom i Zapadnom Carstvu, Bizantu i Francima. Od kraja 10. stoljeća sa zapada napada Venecija, a sa sjevera se javljaju Mađari, o kojima su Hrvati morali voditi računa. Crkveni raskol, reformno papinstvo 11. stoljeća i podložnost ugarskoj kruni odredit će, zaključio je Neven Budak, integraciju hrvatskih zemalja u zapadnoeuropski kulturni krug, ali će vrata istočnom utjecaju ostati i dalje otvorena.

U referatu o odnosu Hrvatske i Europe u kasnom srednjem vijeku Zdenka Janeković Römer definirala je što je Europa u tom razdoblju i što je ona značila Hrvatskoj. Europa toga doba nije bila u potpunosti konstituiran politički pojam, a kršćanstvo je bilo temeljni integrativni kriterij njezina određenja. Na pitanje što je Europa značila Hrvatskoj, autorica je odgovorila temeljem hrvatskih srednjovjekovnih izvora i njihova kazivanja o položaju naših zemalja u Europi.

I razdoblje ranoga novovjekovlja pokriveno je s dvama izlaganjima. Miroslav Bertoša temeljio je referat na arhivskom proučavanju, povijesnoj literaturi o Hrvatskoj te na francuskoj i talijanskoj literaturi, koja raspravlja o današnjem političkom imaginariju »domišljanja« Europe 21. stoljeća. Zbivanja u 16. i 17. stoljeću pokazuju da se hrvatsko političko i etnokulturno biće našlo u političkoj i teritorijalnoj »dezintegraciji«, ali i u snažnim integracijskim nastojanjima, koja su hrvatski etnički prostor trajno poistovjetila s europskim, posebno onim zapadnoga kulturnoga kruga.

Alexander Buczynski naglasio je da su ranomodernu povijest obilježavale suprotnosti: to doba humanizma, racionalizma i prosvjetiteljstva bilo je u istom doba vjerskih ratova, masovnih progona vještica i praznovjerja. Hrvatska Kraljevina u tim općim trendovima ranomoderne Europe nije zaostajala.

Razdoblje »dugog 19. stoljeća« pokriveno je također s dvama izlaganjima. *Hrvatska i Europa 1790.–1847. – europska ili nacionalna integracija?* bio je referat Nikše Stančića. U njemu je istaknuto da je hrvatski narodni preporod bio dio fenomena nacionalnih pokreta na prostoru srednje Europe i Apeninskoga poluotoka te da je i kroz Napoleonovu politiku dio Hrvatske bio uključen u pokušaj političkoga ujedinjavanja Europe.

Stjepan Matković u izlaganju *Hrvatska i europski izazovi od 1860-ih do svršetka Velikog rata 1918.* pratio je kako su hrvatski političari reagirali na važna kretanja u europskoj politici i percipirali pojam Europe i procese »europeizacije«. Svijest hrvatskih političara tada je obilježavala želja za rješavanjem nacionalnoga pitanja, koji je predstavljao srž vlastitoga i europskoga problema.

Suvremena povijest, od završetka Prvoga svjetskog rata pa do 1991., bila je zastupljena s trima referatima. Ivo Goldstein u izlaganju *Hrvatska u Kraljevstvu SHS i u NDH (1918.–1945.)* postavio je pitanje: što je bila Jugoslavija za Hrvatsku – idealan državni okvir, umjetna tvorevina ili tamnica naroda. Autor odgovara da je bila sve to i ništa od toga te da je to razdoblje bilo puno proturječnih procesa, koje treba različito vrjednovati. Naglasio je kako proturječne zaključke nosi sa sobom i NDH.

O položaju Hrvatske u Jugoslaviji od 1945. do 1991. govorio je Zdenko Radelić. Propitivao je težnje Hrvatske za dosljednim poštivanjem federativnih načela, a među radikalnijim strujama i za njezinim osamostaljivanjem. Glavni razlog nestabilnosti Jugoslavije autor vidi u neprestanom sučeljavanju centralizma i federalizma. Na pitanje koji su glavni razlozi raspada Jugoslavije, ne daje odgovor, ali drži da bi u toj namjeri trebalo ići tragom ograničenih političkih sloboda i nikad provedenoga demokratskog udruživanja.

U svom je izlaganju Tvrtko Jakovina pokazao, između ostaloga, kroz koje je sve glavne mijene prošla jugoslavenska vanjska politika, u kojim je važnim međunarodnim ustanovama igrala istaknutu ulogu i koliko su određena vanjskopolitička usmjerenja SFRJ bila konjunkturna ili štetna za hrvatske interese. Također je pokazao koliko je vanjska politika SFRJ bila autohtoni proizvod, a koliko je tek korespondirala ili reagirala na podražaje velikih sila.

Izlaganje Damira Agičića odnosilo se na mjesto koje je posvećeno povijesti Europe i europskim integracijskim procesima te pitanjima europskoga identiteta u nastavi povijesti u Hrvatskoj u posljednjoj četvrtini 20. i na početku 21. stoljeća. Agičić je analizirao nastavne planove i programe, udžbenike i rezultate nedavno provedene ankete među učenicima završnih razreda o povijesnoj svijesti. Njegov je zaključak da u poučavanje povijesti treba uvesti ideju ujedinjene Europe jer o tom procesu u nastavnoj praksi nema spomena.

Nakon plenarnih predavanja kongres je nastavio radom sekcija: Stara povijest, Povijest 20. stoljeća – »Hrvatska u vrijeme hladnog rata«, Nastava povijesti, Demografska povijest, Crkva i društvo, Etničke skupine u Hrvatskoj, Povijest športa, Srednjovjekovna povijest, Mediji i oblikovanje javnog mnijenja – »Hrvatski mediji u europskom kontekstu«, Hrvati izvan domovine, Vojna povijest, Nacija i nacionalizam, Povijest žena,

Historiografija, Gospodarska povijest, Arhiv i povjesničari, Urbana povijest, Pravna povijest – »Hrvatski državnopravni i pravni sustav i europsko okruženje« i Povijest znanosti.

Predavanja su se održavala u hotelu »Brioni« i na Filozofskom fakultetu. Osim iznimno zanimljivih i poticajnih referata, slušateljstvo (uz profesionalne povjesničare kongres su pratili brojni studenti, novinari i intelektualci) imalo je prilike nazočiti predstavljanju niza vrijednih historiografskih izdanja. Kongres je završio 3. listopada izletima na Nacionalni park Brijuni i u središnju Istru.

Važnost je Kongresa hrvatskih povjesničara u okupljanju respektabilnoga broja historičara iz cijele Hrvatske, njihova međusobnoga druženja i upoznavanja, razmjena iskustava i osmišljavanja novih projekata. Brojnost mlađih kolega povjesničara, redovito znanstvenih novaka i novakinja, svjedoči o velikom zanimanju za struku među novim naraštajima, koji zanatu pristupaju vješto rabeći suvremena tehnička dostignuća. Svojim su izlaganjima hrvatski znanstvenici pokazali kako se naša historiografska znanost kreće u smjeru razvijene zapadne historijske znanosti služeći se njihovim iskustvima i primjenjujući njihove istraživačke modele gdje je to moguće. Ovim su dobro organiziranim okupljanjem hrvatska znanost i kultura dobili na prepoznatljivosti na široj europskoj kulturnoj i znanstvenoj sceni.

Elvis Orbanić